

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

Ռ.

1. Իսրայելի ժողովուրդին գոյութիւնը, իբրեւ կաւարեւապէս առանձին ժողովուրդ մը՝ զոր բոլոր միւսներէն կը զանազանէ իր պատմութեանը մէջ քափանցած միասնութեան շուքներէն։ — Բոլոր բացատրութիւնները զորս ջանացած են տալ հին ազգերը, նոյն խակ ամենէն խելացիներն աւ ամենէն քաղաքակիրթները, իր հաւատքին մէջ քշող տանող հեթանոսութեան ղիմաց պարզուած այս իրողութեան մասին, անբուական երեցած են։ Ուղեցին զայն վերագրել անապատին մէջ ապրուած կեանքի ազդեցութեան։ Բայց այդ կեանքը բաժինն է նոյնպէս բազմաթիւ արաբ ցեղերու, որոնք ապրած են խոր կապալաշտութեան մէջ։ Ուղեցին զայն համարել հետեւանք սեմական մտքին մասնաւոր մէկ նախատրամադրութեանը զէպի միաստուածութիւն։ Բայց այս ցեղային տրամադրութեան հերքումն է նոյն այդ ընտանիքին բոլոր միւս ճիւղերուն (ասորական՝ ասորեաներէն, արաբ եւ եթովպական) կոչուող կոպիտ բազմաստուածութիւնը։ Չկրնալով բացատրել իրողութիւնը, ջանացին քանդել զայն. ուրացան Մովսէսի ժամանակին ազգային միաստուածութիւնը, այդ բարձրագոյն հաւատալիքը համարելով արդիւնքը մարգարէներու յետադոյն գործունէութեան։ Բայց, նախ, միթէ «կրկնումն սկզբան» (néitition de principe) մը չէ՞ այս։ Եթէ յայտնութիւն չկայ, որեւմ մարգարէները ուսկից ստացան իրենք այդ հղոր միաստուածութիւնը, որուն անունով ա՛յնքան ուժգնապէս կը կոռուին ժողովրդական կապալաշտութեան զէմ եւ ի վերջոյ կը յաղթեն անոր։ Բայց աւելի, պատմական հակասութիւն մը կայ ատոր մէջ. Մարգարէները ինչպէ՞ս պիտի ամբաստանէին կրօնապաշտ ժողովուրդը թէ անհաւատարիմ է Եհովային զէմ, եթէ միաստուածութեան սկզբունքը իրենցմէ առաջ գոյութիւն ունեցած չ'ըլլար։ Յանդիմանութեամբ՝ զըջնումի կոչերով եւ սպառնալիքներով ա՛յնքան լեցուն իրենց ճառերովը անոնք պիտի ներկայանային իրրեւ դաստիարակիչ-

ներ, բայց ոչ իրրեւ քննադատներ։ Ինք ժողովուրդն խակ, գերութենէ դարձին, այս աղէտքին մէջ ի՛նչպէս այնքան մտադիւր կերպով պիտի տեսներ արդար պատիժ մը իր զէպի կապալաշտութիւն հաւած ըլլալուն, եթէ առաջուց գոյութիւն ունեցող բնական վիճակ մը զայն դատապարտելու չ'ստիպէր զինքը այսպէս։ — Անկարելի պիտի ըլլար պատմութենէն ջնջել սա մեծ իրողութիւնը թէ՛ մինչ բոլոր ժողովուրդները, նոյն խակ անոնք որ ամենափայլուն քաղաքակիրթութեան մը հասած են, վար կ'ընէին հեթանոսութեան հոսանքին հետ, անոր զանազան ձեւերովը, միակ ժողովուրդ մը, ամենէն փոքրիկներէն եւ ինչ ինչ տեսակէտներով՝ ամենէն քիչ յառաջացածներէն մին, թէեւ տողորուած միւսները կապալաշտական բնազդներով, եւ սակայն զէպի վեր կը նաւարկէ բոլոր միւսները տանող այդ հոսանքին վրայէն, կարծես անտեսանելի ձեռքէ մը բռնուած, եւ ի վերջոյ, ուր ուրեմն կը հասնի ամենաբացարձակ միաստուածութեան։ Ամէնը այս չէ. աւելի՛ դարմանալի կէտ մը կայ հոս. Իսրայէլ ճշմարիտ ծանօթութեան սոսկ ստացող մը չէ. անիկա իր մէջը կը կրէ աշխարհի հանդէպ պաշտօն մը կատարելութեւնը եւ բացարձակապէս ստոյգ զիտակցութիւնը. ան գիտէ թէ ինք կոչուած է մարդկութեան մէջ յաղթանակել տալու միաստուածեան հաւատքին ու իր Աստուծոյն հնազանդութեանը առաջնորդելու բոլոր միւս ժողովուրդները։ Եթէ ատոր մէջ եղածը զուտ բնական իրողութիւն մըն է, ինչո՞ւ այլուր նմանօրինակ բան մը եղած չէ։ Յունաստանի մէջ, հին աշխարհի ամենէն աւելի օժտուած այս ժողովուրդին մօտ ո՞ւր գտնել նուազագոյն նշանը քաղաքակրթական աշխատանքի մը, որուն նպատակը ըլլայ մարդկութեան մտքեալ մասը։ Անկարելի է որեւմն չհաստատել, Իսրայէլի գոյութեան եւ պատմութեան մէջ աստուածային մասնաւոր միջամտութիւն մը։

2. Մարգարէներուն անընդհատ շարքը, Մովսէսէն ու մասնաւորապէս Սամուէլէն սկսեալ մինչեւ գերութենէ դարձը. — Առնուազն վեց դարեր ամբողջ, երեւան կու գայ շարք մը մարգերու, որոնց ամէն մէկը իրենց նախորդներուն գործը կը վերսկսի,

որոնք իրենց համար բան մը չեն փնտռեր երբեք, որոնք ամբողջ իրենց գոյութիւնը կը նուիրեն Նհովայի՝ միակ եւ սուրբ Աստուծոյ՝ ծանօթութեան եւ պաշտամունքին իրենց ժողովուրդին զիտակցութեան եւ կեանքին մէջ յաղթանակել տալու պարտականութեան. որ այդ նպատակին համար կը կռուին աննուաճ կորովով մը, ընդունելով բոլոր նախատինքներն ու տառապանքը՝ որոնց կ'ենթարկէ զիրենք այդ պաշտօնը, յայտարարելով թէ Նհովայէն է որ կանչուած են իրենք այդ սուրբ կռիւին, երբեմն նկրտելով խոյս տալ այդքան տաժանելի գործէ մը, բայց միշտ վերստին տարուելով անոր՝ իբրեւ իրենց վրայ իշխող զօրութենէ մը: Ուրիշ ժողովուրդներ, անշուշտ, ունեցած են իմաստուններ, որոնք ընդնշմարած են բարձր ճշմարտութիւններ, եւ անոնց հաղորդ ըրած են հոյլ մը հետեւողներ. բայց ո՛ւր գտնել երեւում մը նըման այն չընդհատուող ոսկեղէն շղթային, որուն օղակներն են Իսրայէլեան Մարգարէները:

3. Բնութիւնը այն խօսքերուն, զորս մարգարեներ Նհովային կողմէն կը բերեն. — Աստուծոյ նկարագրին եւ մարդուն անոր հանդէպ ունեցած պարտականութիւններուն մասին բարոյական կամ կրօնական պարզ յայտարարութիւններ չեն, վերջապէս, որ պիտի կարենային բղխիլ բնական խելքի եւ խիղճի կանխահաս զարգացումէ մը՝ Իսրայէլի կեանքին մէջ: Յայտարարութիւններ են անոնք, որոնք կը պարզեն աստուածային ծրագիրներ՝ թէ՛ Իսրայէլի բախտին եւ պաշտօնին վերաբերմամբ, եւ թէ՛ վերաբերմամբ «օրերու վախճան»ին, այսինքն Աստուծոյ թագաւորութեան վերջնական հաստատումին, որ աշխարհի պատմութեան աստուածային կանխատեսութեամբ եւ կամքով տնօրինուած եղբն է: Իսրայէլ այն ժողովուրդն է, որուն միջոցաւ պիտի փառաւորուի Աստուած երկրի վրայ. աշխարհի բոլոր ընտանիքները անո՞վ պիտի օրհնուին. Սիոնի վրայ է որ ժողովուրդները պիտի գան փրկուել այն պատգամը, որուն ազդեցութեան տակ խաղաղութիւնը պիտի թագաւորէ անոնց մէջ: Միջոցը որով Իսրայէլ պիտի կատարէ այդ պաշտօնը, պիտի ըլլայ երեւ-

ումը իր ծոցէն ելած հրաշալի էակի մը, որուն անձին մէջ Նհովան պիտի տօնէ իր գահակալութիւնը երկրի վրայ. որ, հեղութեամբ եւ խոնարհութեամբ լցուած, պիտի փրկէ տկարները եւ պիտի պատժէ հպարտները. որուն երեւումը սարսաղ պիտի տայ բազմաթիւ թագաւորներու եւ ժողովուրդներու, որ ինքն իսկ իր անձը պիտի ընծայէ քաւութեան զոհ իր ժողովուրդին մեղքին համար. որ, իր զոհէն վերջը, պիտի երկարածգէ դեռ իր կեանքը, այս աշխարհի վրայ պիտի յաջողեցնէ Աստուծոյ ծրագիրը, եւ իր արդարութեամբն ու բաւխօսութեամբը պիտի արդարացնէ շատերը: Իսրայէլի սահմանադրութեան հոմեմատ, անիկա իր անձին վրայ պիտի միացնէ երկու պաշտօններ, որոնք որոշապէս բաժնուած պէտք է մնային իրարմէ. զոհագործի եւ թագաւորի պաշտօնները. եւ սակայն Իսրայէլի նոյն այս ժողովուրդը, որմէ կ'ելլէ փրկութիւնը, յամառօրէն պիտի մերժէ իրմէ ելած փրկիչը, մինչդեռ աշխարհ ամբողջ պիտի ընդունի զայն. ո՞վ պիտի պնդէ թէ ասոնք ամէնքը բնական լոյսերէ ներշնչուած բարոյական եւ կրօնական պարզ նախազգացումներ են միայն: Աւելցնենք թէ անոնք որ այս պատգամները կը յայտարարեն, այդ յայտարարութիւնները կ'ընեն այն ներքին զիտակցութեամբ թէ ուղղակի Աստուծմէ կը բերեն զանոնք: Պէտք է միթէ որ կասկածէինք այդպիսի մարդոց անկեղծութեան վրայ: Նուիրումը, որով իրենց կեանքը կուտան իրենց պաշտօնին, եւ տառապանքները՝ զորս այդ նուիրումը կը պատճառէ իրենց, ի բաց կը մերժեն այդ մասին որ եւ է կասկած: Անոնց մարգարէութիւններուն կատարուած ըլլալու իրողութեան հանդէպ՝ ալ չզիմանար պատրանքի մը վարկածը:

4. Նոր ուխտի մը ազդարարութիւնը. — Իսրայէլեան կրօնը կը ներկայացնէ այն միակ երեւոյթը կրօնքի մը, որ, ինքզինքը յայտնուած նկատել տալով հանգիստ, կ'ազդարարէ սակայն իր ջնջումը, եւ իր տեղը աւելի հոգեւոր եւ աւելի փրկարար կրօնքի մը անցնիլը (Երեմ. ԼԱ. 31-34): Ս. Հոգիին յայտնադորձող ազդեցութիւնը միթէ պիտի կրնա՞ր աւելի ուշագրաւ նշանով մը երեւիլ:

5. Մարգարեական աշխատանքի յայտնաբերման կատարումն ի վրաման ժամանակի. — Եհովայի ծանուցումը ներկայացուցիչը երևցած է. աշխարհ տեսաւ կատարելապէս սուրբ էակը, որ առաջուց նկարագրուած էր. Աստուծոյ թագաւորութիւնը հիմնուեցաւ անոր արիւնշագանգ զոհին վրայ. հեթանոս աշխարհը ընդունեց Եհովայի նոր օրէնքը զոր իսրայէլ իրեն փոխանցած էր: — Յիսուս ըսաւ. «Ի պտղոյ իւրմէ ճանաչի ծառ»: Յիսուսի սուրբ երևումը եւ անոր սիրոյն զօրը, իսրայէլի պատմութեան վախճանին, բաւական պիտի ըլլային ցոյց տալու համար աստուածային ծագումը այն ծառին որ այդ աստուածային պտուղը բերու:

Մեզի աշխատէ կ'երևի ուրեմն թէ վերջն պարզուած երեք իմացումներուն մէջ ամենէն աւելի պատմութիւնն է որ կը վրձնէ թէ Աստուած միջամտեց, զորքով եւ խօսքով յայտնեց ինքզինքը, ու Մ. Գիրքը նոր յիշատակարանն է, որուն մէջ՝ իր կամքը՝ նշանակուած և պահուած են մարդոց նկատմամբ իր տնօրինութիւնները, և այն յայտնութիւնները, որոնցմով աստուածանաբար հասկնալի ըրած է իր զիտաւորութիւնները:

Շարունակելի

Կ. Ա. Մ.

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՈՍԺ

Կ'արդիւն անոնք որ կը կոչուին. անոնք որոնց հոգին ու ձախաջ առցուած են անոր խորհուրդով մը. անոնք որ բարձր ձախասարի մը դերուի գազաքն ի վեր կը մնացին. անոնք որ կ'ընթանան մշակոն, վսեմ նպասակի մը սիրահարած, զիշեր ու ցեղեկ, անդադար, աշխատեցն առջեւ ունենալով կամ սուրբ աշխատանք մը, կամ մեծ սիր մը. անոնք՝ որոնց բարի և սիրտ, որոնց լեզունքն են օրերը. անոնք և որ կ'արդիւն, Տէր, միւսները, ո՞ն որդիքն են անոնք, վստակի ոչնչութիւնը իր տարածումը սաղստուով կ'արքանցնէ զիրենք, վստակի անկեղծ ծանր թեք զոյ ըլլալն և անոնց ապրելու: Անոնք, յիշուցան, այս երկրի վրայ անոնք աստուծոյ կը փառանքն և որքան մոտ ճնշումը, ասանց խորհելու անոր վրայ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ ՀՐԷՒՑ ՔՈՎ

ՆՈՐ ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՈՍԺ

Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ թէ Հրէից քով արգելուած են խաղաղ կենդանի էակներու պատկերները և թէ Մովսիսական Օրէնքէն կու գայ այս արգելքը: Այս կարծիքը, սակայն, անհիմն է բոլորովին, ինչպէս կը հաստատեն վերջին տարիներս Պաղեստինի, Անդրորդանանի, Միջագետքի ու Ափրիկէի մէջ կատարուած պեղումները:

Հարկ է ուրեմն յուշել ուսումնասիրութեան ենթարկել այս խնդիրը, որ աստուածաբանական տեսակէտով ալ զուրկ չէ կարեւորութենէ, քանի որ մեղադրուած է յաճախ Եկեղեցին՝ թէ ընդունելով պատկերները, բռնաբարած է Հին Կտակարանի Օրէնքը ու անտեսած՝ հրէական նախնի անանդութիւնը:

Ի՞նչ է սակայն Մովսիսական Օրէնքի ոգին այս մասին: Երբ քննելու ըլլանք Հին Կտակարանի բնագիրները (Ելք Ի. 3-5, 23, ԼԻ. 17, Ղեւտ. ԻԶ. 1, Երկ. Օր. Դ. 15-19, 23, 25), կը տեսնենք որ երկու արգելք կը պարունակեն անոնք. մէկը՝ չներկայացնել ոեւէ աստուածութիւն, նոյնիսկ Եհովան, նկարով կամ քանդակով, և միւսը՝ չպատկերացնել ոեւէ արարած՝ անոր երկրպագելու նպասակով: Ու պատմական այն պարագաները, որոնք ծնունդ տուած են այս արգելքին, և Եհովայի նպատակը այս մասին, չեն կրնար այլափոխել Սուրբ Գիրքի բնագիրին իմաստը: Արգելքին նպատակը այն էր՝ որ ընտրեալ ժողովուրդը իր զբոսի ազգերուն նման անձնատուր չըլլար կռապաշտութեան:

Ու իսկապէս եթէ աղէկ ուսումնասիրուի Հին Կտակարանը՝ պիտի տեսնուի որ երբեք դոյութիւն չէ ունեցած ընդհանուր արգելք մը պատկերներու դէմ: Աստուած ինք հրամայեց Մովսէսին՝ քերովէներ զետեղել Ուխտի Տապանակին վերեւ ու պատկերացնել նաեւ զանոնք Վկայութեան Խորանի որմակալներուն և Սրբութիւն Սրբոցի մուտքը ծածկող վարդապետին վրայ: Նոյնպէս Աստուծոյ հրամանով էր որ Մովսէս